

KAYSERİ TARİHİ ARAŞTIRMALARI

CİLT II

MEHMET ÇAYIRDAĞ

Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 185

Kayseri Tarihi Araştırmaları / Cilt II

Mehmet Çayırdağ

Bu kitap KAYSERİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ'nin bir kültür hizmetidir.
Eserin tüm hakları saklıdır. Yazılar ve görsel malzemeler izin alınmadan kullanılamaz.

Birinci Baskı: Haziran 2022

ISBN: 978-605-9117-70-8

ISBN Takım No: 978-605-9117-68-5

Yayın Koordinatörü : Salih Özgöncü
Yayın Yürütme Kurulu : Erkan Kıp
: Mustafa Erdoğan
: Maide Olgun

Gözden Geçirenler : Gülsema Yurttaş
Rumeysa Ersözlü
Muhammed Karadurmuş
Tuğba Kaygısız
Sena Babur
Mustafa Ergül

Tasarım: www.bilgegrafik.com

Kapak: Ali Saraçoğlu

Baskı ve Cilt: Orka Matbaacılık, İncecik Mah. Çırağan Sk.

No: 4 Melikgazi / KAYSERİ / info@orkamatbaa.com

T.: +90 352 322 17 00

Adres: Kayseri Büyükşehir Belediyesi

Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı

T.: +90 352 220 70 90

KAYSERİ'NİN CAMİ, MESCİT VE NAMAZGÂHLARI

Kayseri; 1071 Malazgirt Zaferi üzerine Hristiyan Bizans'tan fethedilerek kati İslam ve Türk vatani hâline gelmesiyle beraber, bunun nişanesi, Müslümanların vazifesi ve ihtiyacı olarak burada cami, mescit ve namazgâhlar (üzeri açık namaz mahalleri, musalla) inşa edilip şeklen de bir Müslüman şehri hâline gelmiştir. Burada yapılan ilk büyük caminin, Selçuklulara bağlı olarak şehri Bizans'tan alan ve kendi beyliklerine dâhil eden Danişmendlilerden üçüncü hükümdar, aynı zamanda Kayseri'yi kendisine başşehir yapan Mehmed Melik Gâzi'nin (saltanat yılları 1134-1143) yaptırmış olduğu Ulu Cami (Cami-i Kebir, eski adı ile Sultan Camii) olduğu bilinir. Cami içerisinde bulunan, Roma ve Bizans mabetleri yıkıntılarında alınarak kullanılmış sütun ve sütun başlıkları buna bir delil olarak da mütalaa edilir. Türklerin fethi ile birlikte şehirde henüz böyle bir caminin inşasını tamamlama zamanı bulunmadan mevcut bir kısım Hristiyan kilisesinin de kısa sürede cami hâline getirildiği şüphesizdir. İşte bu şekilde sonradan cami hâline getirilen bir kilise olan Hacet Mescidi Cami-i Kebir yakınında bulunuyordu. 35 yıl kadar önce imar tatbikatı için yıkılmıştır.

Şehrimizde bu şekilde ilk cami olarak bilinen mabetlerimizin yanında gözden kaçan çok mühim ve değerli bir cami daha bulunmaktadır. Bu eser Battal Camii'dir. Rahmetli Prof. Dr. Osman Turan'ın tespitine göre XI. asır tarihçilerinden Herevi'nin eserinden anlaşılan ve böylece Kayseri'nin Türkler tarafından fethinden önce varlığı belli olan bu cami hakkındaki bilgilerimiz şöyledir: Bilindiği üzere büyük İslam kahramanı Battal Gâzi, Emeviler zamanında yaşamıştır. İslam ordusu komutanları arasında cihada katılarak Bizans'la mücadele etmiş, Anadolu'da birçok bölgenin geçici de olsa fethini gerçekleştirmiştir. Hayatı destanlaşan bu kahraman (el yazması manzum Türkçe destanından bir bölüm tarafımızda bulunmaktadır) Eskişehir'in Seyitgâzi kazasında 740 yılında şehit olmuş olup türbesi orada bulunmaktadır. Battal Gâzi'nin diğer kumandanlarla birlikte, 717 yılından itibaren birkaç defa Kayseri'yi ele geçirerek burasını kısa sürelerle İslam ülkesi hâline getirdikleri tarihte kayıtlıdır. İşte Battal Camii bu fetihlerin ve bu büyük İslam mücahidinin eseri olmalıdır. Nitekim mimari durumu da bunu ispatlamaktadır. Büyük bir tonoz hâlinde Bizans yapısı tarzındaki ilk şekline ait duvarlar, üst kaplamalar altında, Vakıfların daha önce yaptırdığı son tamir sırasında görülmüştür. Seyit Battal Gâzi, Kayseri'de bulunduğu tarihlerde tabii ki yerli ustalara kendi tarzlarında bu mabedi yaptırmış veya bu civarda bugün de bulunan kalıntılar gibi değişik bir binayı cami hâline getirmiş olmalıdır. Mihrabın camiye uygun şekilde kiblede bulunması bu binanın başka bir bina olarak yapılmış olmadığı, esasen cami olarak inşa edildiği görüşünü kuvvetlendirmektedir. Battal Gâzi ve Müslümanlar'ın bu kısa süren hâkimiyetinden sonra binanın kilise hâline getirildiği düşünülebilir. Şehre Selçuklular geldikten sonra, hatırası büyük olan bu mabedi yeniden camiye tahvil edip dıştan tamamen duvarla muhafaza altına alarak ve içten geniş tonozu iki takviye kemeri ile destekleyerek sağlamlaştırmışlar, daha sonra da önüne, bugün üst katı yıkılmış bulunan türbeyi eklemişlerdir. Bu türbe Evliya Çelebi'nin anlattığı Kırk Kızlar Türbesi'dir. Cami civarında bulunan mezarlığın Selçuklu devri mezar taşları,

bu havalide teşekkül eden gecekonduhara yapı taşı olarak taşınmaya başlanınca otuz sene kadar önce bir kısım eski mezar taşını bu türbe içerisine taşıtmıştım. Türbede daha önce mezar taşı yoktu. Netice olarak Kayseri'nin ilk İslami mabedinin Battal Camii olduğunu söyleyebiliriz.

İlk fetihlerden itibaren her mahalle ve her sokak cami ve mescitlerle doldurulmuştur. İlk mahalleler bu cami ve mescit isimleri ile anılmıştır; Sultan Camii Mahallesi, Lala Cami Mahallesi gibi. Bu mabetleri yapanlar tabii ki saray erkanı, idareciler, şehrin ileri gelenleri ve halk olmaktadır. Kayseri'de fetihden beri yapılmış olan bu binaların bir kısmı bugün mevcut olup bir kısmı dernekler vasıtası ile yıkılarak yenilenmiş, bir kısmı istimlak giren mahallelerde terk edilmiş ve bakımsız hâlde kalmış, bir kısmı da tamamen ortadan kalkmıştır. Eski kayıtlarla varlığı bilinen bazı mühim cami ve mescitlerin bugün yerleri bile belli değildir; Pervane Bey Mescidi, Osman Paşa Camii gibi. Bunun yanında yeni kurulan mahallelerde de birçok yeni cami yapılmıştır.

Bu yazımızda 1951 yılında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Uzmanı Kemal Turfan tarafından Kayseri'de tespiti yapılan ibadethanelerin listesini ve fazla tanınmayanların yine o zamanki tespite göre adreslerini yazacak, buna Müftülükten aldığımız bugünkü cami listesini ilave edeceğiz.

1. Battal Camii (Battal Mahallesi'nde)
2. Ulu Cami (Cami-i Kebir)
3. Hunat Camii (Huand)
4. Güllük Camii
5. Hacı Kılıç Camii
6. Lale Camii (Lala)
7. Han Camii (Han olarak yapılmış olup sonradan camiye çevrilmiştir)
8. Fatih Camii (Kale içinde)
9. Şih Camii (Şeyh Tennûri)
10. Kurşunlu Camii (Doğancı Hacı Ahmed Paşa, Mimar Sinan)
11. Yanıkoğlu Camii (Yanıkoğlu Mahallesi'nde)
12. Katıroğlu (Hatıroğlu) Camii
13. Çandır (Velüyiddin) Mescidi: Çandır Mahallesi Altan Sokak
14. Akçe Mescit: Yenice Yaraş Mahallesi Altan Caddesi
15. Yenice İsmail Mescidi: Yenice İsmail (Orta) Mahalle
16. Hüdaverdi Mescidi: Yenice İsmail Mahallesi Yenice Sokak
17. Karataş (Ahi Kasım) Mescidi: Yenice İsmail Mahallesi Karataş Sokak

18. Hasta Hoca Camii: Hacı Saki Mahallesi Altan Caddesi
19. Hasbek Kümbet Mescidi: Atatürk Bulvarı Hasbek Çıkamazı
20. Mescit: Hasbek-Hacı Saki Mahallesi Atatürk Bulvarı Çapar Sokak
21. Mescit: Hasbek Mahallesi Kart Sokak
22. Hasbek Kitçi Mescidi: Dilaver Paşa Mahallesi Birlik Sokak
23. Hoca Hasan-Cuma Çavuşoğlu Camii: Atatürk Caddesi Kamaşak Sokak (ilk inşası 1189 tarihinde)
24. Kadı Mescidi: Yalman Mahallesi Ulaş Sokak (ilk inşası H. 738/M. 1337 yılında)
25. Serçeönü Mescidi: Sahabiye Medresesi yakınında
26. Mescit-Kadı Camii: Serçeönü Mahallesi Çiğdem Sokak Kadı Bahçesi kenarında
27. Cürçüler Mescidi: Cürçüler Mahallesi Buyurgan Sokak no. 25 (1859'da tamir edilmiş)
28. Pervane Mescidi: Zekayibey Mahallesi Selvi Sokak (Asıl Pervane Bey Mescidi, Bürüngüz Camii güneyinde, Kapalı Çarşı'nın devamında iken, Kapalı Çarşı onarımı sırasında yıkılarak yerine han yapılmıştır.)
29. Çukur Mescidi: Muammerbey Mahallesi Ejder Sokak ile Çukur Camii Sokağı arasında (1682 tarihinde yapılmış)
30. Kalem Kırdı Mescidi: Hunat Mahallesi Kalemkırdı Sokak (1761'de tamir edilmiş)
31. İki Kapılı Cami: Yıkılarak yerine Bürüngüz Camii yaptırılmıştır.
32. Saraçlar Mescidi: Kapalı Çarşı Saraçlar Çarşısı
33. Güngörmez Mescidi: Kapalı Çarşı, Cıngıllıoğlu Çarşısı ile Gön Hanı arası
34. İç Bedesten Mescidi: Ulu Cami Sokak İç Bedesten yanı
35. Hacet Mescidi: Ulu Cami Mahallesi Basma Sokak (yıkılmış)
36. Eski Bedesten Mescidi: Eski Bedesten Mahallesi Okur Sokak (1719'da yapılmış)
37. Bozaltı (Pusaltı) Hasanbey Mescidi: Bozaltı Hasanbey (Bozaltı Paşa Mahallesi Bozaltı Sokak)
38. Birecik Mescidi: Küçük Mustafa Mahallesi Kılıç Sokak
39. Küçük Mustafa-Orta Cemaat Mescidi: Küçük Mustafa Mahallesi Tuğrul Sokak
40. Çukurlu Camii: Küçük Mustafa Mahallesi Kılıç Sokak
41. Bozaltı Paşa Camii: Bozaltı Paşa Mahallesi Altay Sokak
42. Siviş Mescidi: Kemeraltı Mahallesi Göç Sokak

43. Kabasakal Mescidi: Kabasakal Mahallesi Altay Sokak
44. Müftü Efendi Camii: Kabasakal Mahallesi
45. Abdullah Şeyh (Şih) Mescidi: Abdullah Şeyh (Şih) Mahallesi Cömert Sokak
46. Karaimam Mescidi: Karaimam Mahallesi Haseki Sokak (tamir tarihi: 1657)
47. Ömer Şeyh Mescidi: Tahir Ağa Mahallesi Sofa Başı Sokak
48. Danacılar-Ali Hoca Mescidi: Danacılar Mahallesi Yuvak Sokak (yapıldığı tarih: 1625, tamir tarihi: 1753)
49. Çifteönü Camii: Danacılar Mahallesi Çifteönü Caddesi (yapılış tarihi: 1695)
50. Peynirci Mescidi: Çakaloz Mahallesi Nazımbey Caddesi
51. Otmanoglu Mescidi: Emir Ağa Mahallesi İyiler Sokak
52. Karaca Mescit: Caferbey Mahallesi Kesim Sokak
53. Battalaltı Mescidi: Selaldı Mahallesi Kesim Sokak
54. Cafer Bey Camii: Caferbey Mahallesi (1872 yılında yapılmıştır)
55. At Pazarı Mescidi: İsmetpaşa Mahallesi At Pazarı
56. At Pazarı Camii (eski Tekkeönü Camii): İsmetpaşa Mahallesi At Pazarı Meydanı doğusunda
57. Cürçürük Mescidi: Emir Ağa Mahallesi Bade Sokak (yapılış tarihi: 1711)
58. Matara Camii: Emir Ağa Mahallesi Matara Sokak (yapılış tarihi: 1621)
59. Çakaloz Mescidi: Çakaloz Mahallesi Nazım Bey Caddesi
60. Kümbet-Gubaroglu-Yumurtalı Mescidi: Gubaroglu Mahallesi Kurun Sokak No 7 (türbe iken 1560'ta mescit olmuş)
61. Göllü Çeşme Mescidi: Tahir Ağa Mahallesi Göllü Sokak
62. Tasmakıran-Tahir Ağa Mescidi: Tahir Ağa Mahallesi Tasma Sokak
63. İsa Kümbet Camii: Tahir Ağa Mahallesi Güllü Sokak (1554 yılında yapılmış)
64. Pekmezci Mescidi: Eski Bedesten Mahallesi Pekmezci (Baran) Sokak Çıkmazı
65. Kocabey Mescidi: İnönü Bulvarı Hatuniye Medresesi önü (1951'den önce yıkılmış, Kadı Hamamını yaptıran Mahmud Kadı Vakfı imiş)
66. Taşçioğlu (Karakürkçü) Mescidi: Karakürkçü Mahallesi Tepecik Sokak
67. Tol Mescit: Karakürkçü Mahallesi Tepecik Sokak
68. Setenönü Mescidi: Mustafa Necib Mahallesi Setenönü Parkı karşısı

69. Büyük Çeşme Mescidi: İsmet Paşa Mahallesi
70. Efendi Ağa Camii: Tavukçu Mahallesi Uzun ve Gündoğan sokakları arası
71. Konuk Boğan Mescidi: Tos (Konukboğan) Mahallesi Sucu Sokak
72. Tutak Mahallesi Mescidi: Tutak Mahallesi Lise Caddesi
73. Tutak Mescidi: Tutak Mahallesi Ulus Sokak
74. Hacı Kasım (Yeni) Camii: Hacı Kasım Mahallesi Yeni Caddesi (1676'da yapılmış, 1722 de tamir edilmiş)
75. Kiroğlu Mescidi: Kiroğlu (Hacı Kasım) Mahallesi Dilek sok (1822 yılında inşa edilmiştir)
76. Kiroğlu Namazgâhı: Hacıkasım Mahallesi Dilek Sokak
77. Deliklitaş Mescidi: Deliklitaş Mahallesi
78. Deliklitaş Mescidi: Deliklitaş Mahallesi Bilgin ve Bilecik sokakları kavşağında
79. Hasinli Camii: Hasinli Mahallesi (1715 yılında tamir edilmiş)
80. Emir Sultan Mescidi: Cumhuriyet Mahallesi Uğur Sokak
81. Cıncıklı Camii: Cumhuriyet Mahallesi Tennûrî Sokak
82. Baldöktü Camii: Küçük Söğütlüönü Mahallesi Tolbaşı Sokak
83. Söğütlü Mescidi: Seyit Gâzi Mahallesi Budak ve Dinçtürk sokaklarının kavşağında
84. Tabaklarönü Mescidi: Seyit Gâzi (Musa Gâzi) Mahallesi Talas Caddesi, 1951'de yıkılmış (1230, 1617, 1695 tarihlerinde tamir edilmiş)
85. Hakırdaklı Mescidi: Mükremin Mahallesi Etiler ve Dinçtürk Sokakları kavşağında
86. Hacı Veled Mescidi: Hacı Veled Mahallesi (1705'te inşa edilmiş) Akbay Sokak
87. Yeni (Saçan Hasanoğlu) Camii: Hacı Veled Mahallesi Ateş Sokak güney ucu (1770 yılında yapılmış)
88. Yeni Camii: İsağa Mahallesi
89. Namazgâh: İstasyon'un güneyinde, İstasyon ile Atatürk Caddeleri arasında (yerinde bir şey kalmamış)
90. Halacoğlu Mescidi: Halacoğlu Mahallesi Halacoğlu sok (1749'da inşa edilmiş)

Müftülükten aldığımız, ilimiz merkezinde hâlen faal durumda olan eski ve yeni cami ve mescitler alfabetik sıraya göre aşağıdadır.

01. Ali Hoca
02. At Pazarı

03. Ayakcıklı
04. Aydınlikevler

05. Baldöktü	40. Hacıklıç
06. Barbaros	41. Hacısaki
07. BattalGâzi	42. Hacıveled
08. Beşparmak	43. Hakırdaklı
09. Bozatlıpaşa	44. Han
10. Bozatlıpaşa Narlı	45. Hasansaçanoğlu
11. Caferbey	46. Hasbek Kitçi
12. Cürcürler	47. Hasbek Kümbet
13. Cıncıklı	48. Hasinli
14. Çakaloz	49. Hunat
15. Çandır	50. Huzurevler
16. Çifteönü	51. Hürriyet
17. Çukur	52. İkiKapılı (Bürüngüz)
18. Çukurlu	53. İkiyüzevler
19. Deliklitaş	54. İyiler
20. Deliklitaş Yazı	55. Kabasakal
21. D.S.İ.	56. Kalaycıoğlu
22. Düvenönü	57. Kaleiçi Fatih
23. Efendiğa	58. Muradiye
24. Erciyesevler	59. Kalemkırdı
25. Esentepe	60. Müftü
26. Esentepe Yeniceler	61. Kanlıyurt
27. Esenyurt Yeni	62. Nurihas
28. Eski Bedesten	63. Karacaoğlu
29. Fatih	64. Otmanoğlu
30. Fevzi Çakmak	65. Karaimam
31. Garipdost	66. Örnekevler
32. Gayretiye	67. Karakürkçü
33. Gâziosmanpaşa	68. Pervane
34. Göllüçeşme	69. Keklikoğlu
35. Gülük	70. Peynirli
36. Gültepe	71. Keykubad
37. Gültepe Köşk	72. Plevne
38. Gültepe Köşkağı	73. Raşit
39. Hacıkasım	74. Kılıçarslan

75. Sahabiye	95. Şafak
76. Kınaş	96. Şeker Fabrikası
77. Saklıbahçe	97. Şeyh (Şih)
78. Kubaroğlu	98. Şirinevler
79. Sanayi	99. Taşkatıroğlu
80. Kurşunlu	100. Terminal
81. Setenönü	101. Türkistan
82. Küçükçalık	102. Tolbaşı
83. Seyyid Burhaneddin	103. Uğurevler
84. Küçükmustafa	104. Yanıkoğlu
85. Seyit Gâzi	105. Yavuzlar
86. Lale	106. Yenicami
87. Sırasöğütler	107. Yeni Mahalle
88. Mahrumlar	108. Yenişehir
89. Siviş	109. Yeşilmahalle
90. Meydan	110. Yeşilmahalle Ünal
91. Sözdüyar	111. Yıldırım Bayezid
92. Mithatpaşa	112. Fuar-Bedir
93. Sümer	113. Bozgedik
94. Mithatpaşa Kümevler	

Yazımızın sonunda ve vatandaşlar tarafından hayır gayesiyle camiler üzerinde yapılan bazı önemli hatalardan bahsetmek istiyoruz. Birçok eski cami ve mescitler eskimiş; tamire muhtaç veya harap hâle gelmiş denilerek kurulan dernekler ve hayırsever vatandaşlarca yıkılarak eski hâliyle hiç alakası kalmayacak şekilde yeni malzeme ve betonarme ile yeniden inşa edilmişlerdir. Çok güzel bir hizmet gibi gözükse de bu faaliyetin şöyle mahzurları ortaya çıkmaktadır: Birincisi vakfın hakkıdır. Camiyi yaptıran, şekline karar veren ilk bani ve vâkîfın vakfı, onun rızası olmadan değiştirilmekte ve ortadan kaldırılmaktadır. Eski hâli ortadan kaldırılıp yeni şekli ile meydana konan caminin artık ilk yapısını ve ilk banisini cemaatin anması önlenmiş olmaktadır. Hâlbuki sonradan yapılacak müdahaleler tamir şeklinde olarak, mümkün olduğu kadar eski şekli muhafaza ettirilirse hem tamir edeni hem de eski sahibinin eseri gösterilmiş olur. Caminin şekline karar veren ilk yaptıranın kararına uymak sonradan gelecek nesil için borçtur. Bu bakımdan çok eskiden yapılan şuurulu tamirlerde bu husus göz önüne alınır. Mümkün olduğu kadar asıl şekline getirilmesine çalışılırdı. Mesela 1715 yılındaki büyük zelzele ile yıkılan Kayseri Ulu Cami'ni, Kayserili Matbah Emîni Hacı Halil Efendi yeni baştan imar etmiş fakat aslını bozmamış ve bunu da, caminin kuzey kapısı üzerine koydurduğu kitabe de “şekl-i kadim üzere tamir ettirdiği”ni yazarak ilan etmiştir. İşte bu şekilde yapılacak tamirlerde böyle kitabeler de hem hayır sahibinin ismi kaydedilmiş hem de tarihe hizmet edilmiş olur.

Yeni baştan imarın ikinci önemli mahzuru da eski nesillerle yeni nesiller arasındaki yeni tarihle bağın koparılmasıdır. Biz millet olarak İslami hayatımız boyunca bir cami, bir medrese bir türbe, han, hamam mimarisi geliştirmişizdir. Asırlar boyunca bu mimarinin bazı değişikliklere uğramasına rağmen birbirinden tamamen farklı değildir. Bugün mahallemizde bulunan eski bir mescitte, bizim görüp orada ibadet ettiğimiz gibi dedelerimiz, atalarımız da ibadet etmişlerdir. Biz ve çocuklarımız onu görünce tarihimizi hatırlarız, geçmişlerimizin yapmış olduğu hayırları takdir ederiz. O zamanki mabedin direği, kapısı, son cemaat mahalli vs. sinde geçen hatıralarımızı naklederiz. Eski cami gelmiş, geçmiş ile mahallenin bir maneviyat yuvası, hatırası olur. Ama biz onu yıkar da yenisini yaparsak bu hatırayı ve mahalledeki bu havayı ortadan kaldırmış oluruz. Artık bina da yenidir, biz de yabancı gibi, yabancı bir semte gelmiş gibi oluruz. Çocuklarımızın atalarını, tarihini düşünmesine ve atalarımızın sanatının görülmesine vesile olacak bir eseri yok etmiş oluruz. Gözden kaçırmayalım ki bugün belirli çevreler yeni malzemeyle, eskiden tamamen farklı plan ve mimaride mabetler yaptırarak için çalışmaktadırlar. Buraların elbette bir gayeleri bulunmaktadır. Bugün bir memlekete sahip çıkarken oradaki kubbe ve minareleri gösteririz. Bu hatırlayış her zaman bu işaretlerle olmayabilir. Bir mahalle mescidindeki dört ayaklı köşk minare, eski ahşap direkli tavan ve sütunlar, mütevasi mihrap da bu hizmeti görür. Biz yeni mahalleler kurup eskileri ortadan kaldırırken, bugün meydana gelmiş millet gibi atalarımızın yadigarlarını silip süpüremeyiz. Tabii ki bugünün bazı modern imkân ve malzemelerinden istifade edeceğiz. Ama mümkün olduğu kadar eskiyi muhafaza ederek.

Bütün bunlardan başka ecdadın, eski camide ibadetin daha edal olduğuna dair olan inanışlarını da unutmayalım. Artık bu eserlerdeki sanat, sanat tarihi ve tarihi değerleri saymayalım.

Bir hususta camilerimizin bugünkü tefrişi meselesidir. Caminin binası gibi içindeki eşyaları da önem taşımaktadır. Eski sanat değerini haiz, yüzlerce senedir hizmet gören minber, mihrap ve kürsüsünü atıp yerine modern mermer ve formika malzeme ile yapılan yeni şekiller koymak gerçekten büyük hata olmakta, caminin manevi havasını değiştirmektedir. Bunlar harap ve yakışıksız ise ve değiştirmeleri mutlaka gerekiyorsa yine eskiye benzeyen malzeme ve şekille değiştirmeliyiz. Bu eşyalar da aynı zamanda bina gibi vakıftır. Unutmayalım ki şuurlu düşünmeden ve bilmeden bazı eski değerler bizim için çirkin, basit, yeniler de güzel gibi gözükebilir. Yabancılar bizim beğenmediğimiz bu eski parçalara dünyanın parasını vererek almak istemektedir. Bizim içinde eşyayı değerlendirirken onların verdiği bu değer esas olmaktadır. Yine eski tip çiçek gibi göz nuru, el emeği halıların değiştirilerek tek renk fabrika halıları sermekte aynı durumdadır. Hele her yere çakıştırılan flüoresan lambalar, abajurlar, portatif çelik eşya naylon şamdanlar vs. huşu ile içinde bulunduğumuz mabedi, her zaman içerisinde oturduğumuz yeni ev ve bürolarımızdan bir köşe hâline getirmektedir. Bilgisiz eller eski minberi kırıp dökmekte, mihrabı evinin eşyasını boyar gibi boyamakta, ilaveler yapmakta, eski kitabesini kaybetmekte halısını yenilemektedir. Bunlar sadece kanun kitap meselesi değildir. Bunlar bizim bugünümüzün ve geleceğimizin esasları gibi görünen mühim bir meseledir. Çok azı kalan eski mabetlerimizin her şeyinin kıymetini bilelim.